RESURSE CULTURALE ÎN CONDIȚII DE INCERTITUDINE: STRATEGII DE SPRIJIN SOCIOCULTURAL

CULTURAL RESOURCES UNDER UNCERTAINTY: SOCIO-CULTURAL SUPPORT STRATEGIES

Irina CAUNENCO, *dr., lector univ.,*
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Lucia GAȘPER, *dr., cercet. șt. coord.,*
Universitatea de Stat din Moldova

Irina CAUNENCO, *PhD, Univ. Lecturer,*
Free International University of Moldova
ORCID: 0000-0003-3458-7121
E-mail: caunencoi@mail.ru

Lucia GAȘPER, *PhD, Scientific Researcher,*
Moldova State University
ORCID: 0000-0001-5794-8386
E-mail: gasperlucia@mail.ru

CZU: 316.6(=512.165)
DOI: 10.46727/c.15-05-2025.p121-128

Rezumat. Articolul este dedicat cercetării percepției tinerilor asupra resurselor culturale în condiții de incertitudine socială și economică. Partea empirică a cercetării include analiza de conținut a percepțiilor tinerilor găgăuzi asupra grupului lor etnic dintr-o perspectivă temporală (trecut, prezent, viitor), precum și rezultatele focus grupurilor și interviurilor cu locuitorii din mediul rural al raionului Orhei. Au fost identificate patru tipuri de perspectivă temporală: „optimiști", „pesimiști", „relativiști-abstracționiști" și „nehotărâți". Analiza arată că percepția pozitivă asupra viitorului contribuie la consolidarea identității etnice și acționează ca o resursă de reziliență. Printre strategiile adaptive caracteristice populației rurale se remarcă simțul umorului, adaptabilitatea, religiozitatea, solidaritatea și păstrarea tradițiilor. Constatările subliniază necesitatea dezvoltării unei politici publice cuprinzătoare menite să sprijine tinerii și să consolideze reziliența culturală în contextul transformării.
Cuvinte-cheie: tineret, resurse culturale, reziliență, identitate etnică, găgăuzi, perspectivă temporală, strategii culturale.

Abstract. The article is devoted to the research of young people's perception of cultural resources in conditions of social and economic uncertainty. The empirical part of the research includes content analysis of Gagauz youth perceptions of their ethnic group in a temporal perspective (past, present, future), as well as the results of focus groups and interviews with rural residents of Orhei district. Four types of time perspective were

identified: „optimists", „pessimists", „relativists-abstractionists" and „undecided". The analysis shows that positive perception of the future contributes to the strengthening of ethnic identity and acts as a resource of resilience. Among the adaptive strategies characteristic of the rural population, a sense of humour, adaptability, religiosity, solidarity and preservation of traditions stand out. The findings emphasise the need to develop a comprehensive public policy aimed at supporting young people and strengthening cultural resilience in the context of transformation.
Keywords: youth, cultural resources, resilience, ethnic identity, Gagauz, time perspective, cultural strategies.

Introducere. Studiul tineretului este relevant prin necesitatea înțelegerii resursei culturale ca bază fundamentală pentru funcționarea eficientă a indivizilor și grupurilor sociale în condițiile unor transformări socioeconomice complexe. La fel, sunt actuale cercetările privind codurile culturale și resursele simbolice, mai ales în modul în care acestea sunt percepute de membrii diferitelor grupuri sociale.

Analiza percepțiilor membrilor grupurilor etnice cu privire la codurile culturale și a resurselor simbolice ale propriului grup, dintr-o perspectivă temporală, constituie o condiție a *subiectivității colective*. În acest context, cercetarea fenomenului rezilienței tinerilor devine deosebit de importantă, întrucât permite să identificăm *mecanismele* care contribuie la depășirea fragmentării sociale și la prevenirea polarizării în societate.

În acest articol vom descrie o parte a cercetării noastre referitoare la problematica resurselor culturale în rândul tinerilor în condiții de incertitudine.

Fundamentele metodologice ale cercetării au constituit următoarele abordări și orientări teoretice:

- Baza teoretică a studiului o reprezintă abordarea socioculturală, care ia în considerare contextul sociocultural, statutul etnic, afilierea generațională și particularitățile individuale ale grupurilor și persoanelor care interacționează social (identitatea, atitudinile interculturale) [1].
- Atitudinea pozitivă față de propriul grup etnic contribuie la asigurarea sprijinului simbolic, a recunoașterii sociale, a continuității culturale și a rezilienței psihologice, consolidând astfel identitatea etnică ca o resursă culturală semnificativă valoroasă pentru individ în societatea contemporană.
- Modelul „personalității reziliente", elaborat de S. Muddy: angajament – participare activă în activitățile vieții; control – se referă la convingerea că individul poate influența evenimentele și rezultatele

prin propriile eforturi; acceptarea provocării – perceperea dificultăților ca oportunități de creștere [2, p. 261-262].

– Conceptul de reziliență culturală este definit ca un proces dinamic prin care indivizii și comunitățile folosesc strategii adecvate din punct de vedere cultural pentru a face față adversității [3].

În cadrul studiului nostru ne-am propus să răspundem la următoarele întrebări: „Cum percep tinerii propriul grup etnic dintr-o perspectivă temporală – trecut, prezent și viitor?", „Ce resurse mobilizează tinerii pentru a face față în momentele de incertitudine?". Răspunsul la aceste întrebări vor face posibilă prognozarea și dezvoltarea unor programe eficiente destinate tineretului, orientate spre sprijinirea proceselor de autodezvoltare și realizare personală în propria țară [4, p. 259].

Rezultatele studiului empiric. În acest articol sunt analizate datele empirice privind grupul etnic găgăuz (cercetări similare au fost efectuate și asupra grupurilor de moldoveni, bulgari, ucraineni, ruși). Analiza se concentrează, de asemenea, și pe identificarea resurselor culturale ale tinerilor din mediul rural în procesul de gestionare și depășire a dificultăților în contexte marcate de incertitudine (raionul Orhei).

Percepția propriului grup de către tinerii găgăuzi într-o perspectivă temporală

Caracteristicile eșantionului includ: vârsta participanților (19-25 de ani), statutul educațional (studenți) și apartenența etnică (găgăuzi). Studiul a fost realizat în luna aprilie 2024, în municipiul Comrat (UTA Găgăuzia), pe un eșantion de 40 de respondenți.

Instrumentarul metodologic: a fost aplicată tehnica proiectivă: „Cine sunt găgăuzii: ieri, azi, mâine?". Răspunsurile au fost supuse analizei de conținut, ceea ce a permis identificarea următoarelor categorii tematice: perspectiva temporală (trecut, prezent, viitor), calități puternice/slabe; atitudini față de propriul grup etnic, precum și orientările valorice exprimate. Categoria centrală de diferențiere a răspunsurilor în grupe a fost atitudinea față de viitor.

Pe baza materialului empiric obținut privind percepția tinerilor găgăuzi față de grupul lor etnic în perspectiva temporală, am identificat patru grupuri: „optimiști", „pesimiști", „indecișii", „abstracționiști-relativiști" (figura 1).

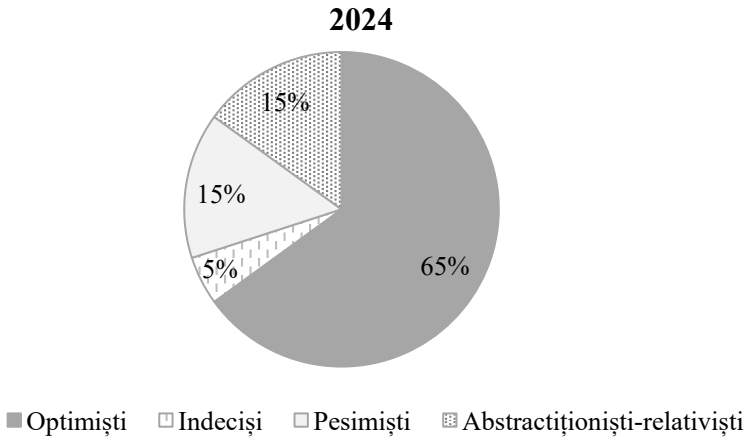

Figura 1. Percepția tinerilor găgăuzi asupra propriului grup etnic din perspectiva temporală

Deci, după cum putem vedea din analiza răspunsurilor, predomină grupul de „optimiști" (65 %), al căror reper de bază este viziunea pozitivă asupra viitorului propriului grup etnic. „Optimiștii" găgăuzi descriu *trecutul* grupului etnic ca: „oameni prietenoși, buni" (23 ani, M.), „oameni muncitori, uniți" (20 ani, M.), „oameni buni, ospitalieri, care încearcă să vină în ajutor" (21 ani, F.). *În prezent* definesc poporul lor ca fiind amabil, maleabil, receptiv. De exemplu: „activi, temperamentali, descurcăreți, maleabili" (21 ani, M.); „oameni care vin întotdeauna în ajutor și întind o mână de ajutor într-un moment dificil" (22 ani, F.). *În viitor* își percep grupul etnic ca fiind hotărât, păstrându-și cultura, limba. De exemplu: „își păstrează tradițiile, precum și limba" (20 ani, F.); „vom fi mai mulți și vor rămâne și oameni, foarte prietenoși și o mare familie" (19 ani, F.).

Alături de percepția pozitivă asupra trecutului, prezentului și viitorului, la respondenții din acest grup există și alte variante: *în trecut*: „închiși" (19 ani, F.); „se știe puțin despre ei" (21 ani, F.); *în prezent*: „ospitalieri, un pic înverșunați, dezamăgiți" (20 ani, F.).

„Pesimiștii" (15 %) percep negativ viitorul propriului grup etnic (prezentul și trecutul variază). *În trecut:* „găgăuzii erau un popor prietenos, care urma toate canoanele credinței ortodoxe; se ghida după normele morale de esență umană" (20 ani, F.); *în prezent:* „trăiesc după cum îi poartă viața, indecișI" (20 ani, F.); „oameni cu propria lor cultură și limbă" (22 ani, F.), *în viitor:* „un număr mic de oameni, cu un etnos în dispariție" (20 ani, M.).

„Abstracționiștii relativiști" (15 %), *în trecut:* „oameni, indiferent de etnie" (20 ani, F.); *în prezent:* „oameni" (20 ani, F); *în viitor:* „cred că vor rămâne oameni obișnuiți pentru mine" (21 ani, M.); „am unit toate răspunsurile: pentru mine sunt

toți la fel (oameni). Majoritatea oamenilor nu depind de naționalitate. Totul depinde de persoana în sine, de caracterul, ambițiile sale" (17 ani, F.). Nu vom analiza grupul „indecișilor" (5 %) din cauza numărului mic de răspunsuri.

Analiza tematică a răspunsurilor tinerilor găgăuzi a permis identificarea unor teme principale structurate pe dimensiunea temporală a percepției identitare.

Ieri: lupta pentru identitate și independență; muncă grea, patriotism; neglijență, obscuritate, nomadism, sărăcie.

Astăzi: dezvoltarea și lupta pentru modernizare; păstrarea autonomiei și a culturii; libertate, ospitalitate, diplomație; pierderea identității, migrație, incertitudine.

Mâine: ***optimism***: puternici, bogați, educați; păstrarea tradiției și a limbii; progres și integrare europeană; ***pesimism***: încălcarea drepturilor; ***neutralitate***: „popor", „națiune".

Astfel, tinerii găgăuzi își percep grupul ca fiind imperceptibil *în trecut*, în curs de dezvoltare, dar contradictoriu *în prezent* și plin de speranță, dar preocupat de incertitudine *în viitor. Această dinamică temporală reflectă atât schimbările generaționale, cât și influența factorilor externi precum globalizarea, migrația, transformările culturale și procesele socio-politice.*

În aprilie 2024, în cadrul subprogramului 01.05.01 „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politice și sociologice", a fost efectuată o cercetare calitativă realizată de cercetătorii Centrului de sociologie și psihologie socială (ICJPS) al USM. În articol se descrie o parte din acest studiu realizat în raionul Orhei (zona rurală). S-au realizat un focus-grup (8 participanți: 4 bărbați și 4 femei cu vârste cuprinse între 22 și 65 de ani) și 8 interviuri individuale (7 femei și 1 bărbat cu vârste cuprinse între 22 și 65 de ani). Respondenții au furnizat informații despre dificultățile socio-psihologice cu care se confruntă persoanele care trăiesc în zonele rurale, precum și despre strategiile de adaptare, inclusiv utilizarea resurselor personale și a mecanismelor adaptative [5, p. 169].

Ghidul de interviu a inclus întrebări generale legate de provocările politice, sociale, economice, interne și externe. Exemple de întrebări din ghidul de interviu: Ce probleme credeți că îi preocupă în prezent pe cetățenii Republicii Moldova? Cu ce probleme/dificultăți vă confruntați cel mai mult în prezent? Cum vă comportați de obicei în situații de criză sau stres? Care sunt principalele surse de sprijin social și/sau emoțional în situații dificile?

Ne vom concentra pe analiza materialului empiric din următoarea întrebare de interviu: „După părerea Dvs., ce calități există în cultura noastră locală, în modul nostru de a fi și a ne comporta care ne fac să trecem mai ușor peste greutăți?”

Respondenții au răspuns că *simțul umorului* este considerat un mecanism de adaptare în situațiile dificile. „Spiritul umorului este unul dintre momentele de bază și importante în clipele grele.” *(F/ 26-35/urb/med/publ/mold)*

Totodată, și *autenticitatea* este apreciată ca fiind o valoare asociată cu capacitatea de a rămâne conectați la sine și la comunitatea din care fac parte *(16-25/urb/super/publ/mold/rom)*.

Adaptabilitatea – capacitatea de a integra noi experiențe și realități fără a pierde stabilitatea psihosocială: „Dacă ar fi să identific eu ceva, care este o caracteristică foarte pozitivă, la societatea noastră, din RM, este faptul că suntem foarte adaptabili la noi realități și experiențe culturale” *(26-35/rur/super/publ/rom)*. Această flexibilitate este ancorată într-un trecut istoric comun, care a și generat o reziliență colectivă: „Asta ține și de istoricul nostru” *(*F/*46-55/mold/rur/med/publ)*.

Resurse importante pentru reziliența colectivă sunt *tradițiile locale, religia, ospitalitatea, solidaritatea și capacitatea de a păstra memoria culturală prin festivaluri și evenimente comunitare.* „Mie îmi pare că oamenilor le lipsește comunicarea, și anume când ies la diferite festivaluri, concerte; ar trebui să comunice între ei când se întâlnesc, se revăd, să-și aducă aminte de cultura localității, de sărbătorile care există, să nu uite de asta; tradițiile îl ajută pe om să treacă peste greutăți.” *(F/46-55/urb/sup/mold)*

Răbdarea, toleranța și ospitalitatea sunt alte trăsături menționate ca ajutând la depășirea dificultăților. Acestea sunt văzute ca elemente ale unui cod cultural implicit care structurează comportamentul colectiv și modul în care oamenii se sprijină reciproc în perioade de criză: „Peste greutăți ne fac să trecem răbdarea, toleranța, ospitalitatea...” *(F/66-75/rur/med.pub/pens/mold).*

Religia și practicile religioase acționează ca o ancoră spirituală și socială. „Cultura cred că este aceeași religie, de unde vii, rădăcinile, și iată acum suntem în Postul Mare, la noi în sat lumea, v-am spus, ține tot postul, chiar a venit și s-a împărtășit în prima săptămână, așa încât dacă voi întinde mâna automat undeva și voi mânca de frupt, să fiu deja împărtășit. La noi e o cultură: în magazinul din deal, în prima săptămână nu era nimic, nici cașcaval, nici salam, nimic, într-un fel, era solidar cu noi...” (*F/26-35/rur/sup/pub/mold)*

Concluzii. Cetățenii sunt capabili să depășească provocările socioeconomice prin utilizarea resurselor sociale, instituționale și personale, care îi ajută să se adapteze și să găsească soluții viabile. Sprijinul social este unul dintre cele mai

importante suporturi, fie că este vorba de familie, prieteni sau comunitate. Conexiunile sociale oferă sprijin emoțional, asistență materială și oportunități de a rezolva problemele împreună. Reziliența personală, exprimată prin autoeficacitate, gândire pozitivă și autoreglare emoțională, îi ajută pe oameni să mențină echilibrul psihologic și să găsească modalități constructive de a face față provocărilor vieții.

Rezultatele obținute în urma studiului de tip focus-grup indică o relație sistemică între problemele economice, sociale, de infrastructură și educaționale din zonele rurale. Această complexitate indică necesitatea unei abordări interdisciplinare pentru analiza și soluționarea problemelor legate de dezvoltarea populației din mediul rural.

Datele empirice confirmă necesitatea elaborării și implementării unor politici de stat cuprinzătoare care să vizeze dezvoltarea sincronizată a sferelor-cheie: ocuparea forței de muncă, educație, infrastructură și sprijin social. *Absența unor astfel de politici poate contribui la consolidarea proceselor de migrație și la dezintegrarea socială, în special în rândul tinerilor.*

Analiza narațiunilor arată că imaginea propriului grup etnic în percepția tinerilor este în plin proces de regândire activă. Legătura cu memoria istorică este puternică, dar temerile pentru viitor nu sunt mai puțin vizibile. Optimismul stabil în rândul unor respondenți indică potențialul de formare a unei identități pozitive bazate pe resursele interne ale comunității.

În general, grupul de tineri găgăuzi are o perspectivă temporală pozitivă asupra viitorului grupului lor etnic, care este o resursă pentru menținerea unei identități sociale (etnice) pozitive.

Subgrupurile de tineri descrise necesită o cercetare adăugătoare asupra percepției perspectivei temporale, deoarece este importantă înțelegerea factorilor determinanți care pot contribui fie la formarea unei perspective temporale echilibrate (trecut pozitiv, prezent, viitor), fie dimpotrivă (trecut negativ, prezent, viitor, în diverse combinații).

BIBLIOGRAFIE

1. ЛЕБЕДЕВА, Н.М., ТАТАРКО, А.Н., ГАЛЯПИНА, В.Н., ЛЕПШОКОВА, З.Х., БУДЬЦЕВА, М.А., БУШНИНА, Е.В. Социокультурный подход в современной российской психологии. А.Л. Журавлёв, Е.С. Сергиенко и др. (ред.). *Научные подходы в современной отечественной психологии*. Москва: Институт психологии РАН, 2023, с. 561-580.
2. MADDI, S.R. On hardiness and other pathways to resilience. *American Psychologist*. 2005, 60(3), 261-262.

3. CLAUSS-EHLERS, C.S. Sociocultural factors, resilience, and coping: Support for a culturally sensitive measure of resilience. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2008), 29(3), 197-212. https://doi.org/10.1016/j.appdev.2008.02.004.
4. CAUNENCO, I., HOROZOVA, L., GAȘPER, L. Particularitățile psihologice ale tinerilor contemporani: Factori de reziliență, intenții de migrare și interese interculturale. *Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Materialele Conferinței Științifice cu Participare Internațională*. Ediția a 15-a. Coord. I. Galben (dir.), S. Rusnac, E. Robu (ed.). 13-14 martie 2025. Chișinău: [S.n.], Print-Caro, 2025, p. 258-264.
5. GAȘPER, L. Reziliența ca resursă sociopsihologică de consolidare a capitalului uman și social. *Consolidarea rezilienței sociale prin valorificarea capitalului uman în contextul aderării Republicii Moldova și Ucrainei la Uniunea Europeană* / Col. de autori: V. Mocanu (coord.) [et al.]; USM, ICJPS. Chişinău: Editura USM, 2024. p. 166-173. ISBN 978-9975-62-773-3.